

ספר

הלכות גדולות

על פי מהדורת ויניציה ש"ח ושאר דפוסים וכתבי-יד

עם

ציונים מראה מקומות מפתחות ומבוא

בתוספת

פירושים והגהות מגאוני ישראל

בן אריה — רבי זאב וואלף ליפקין מטלז

רד"ל — רבי דוד לוריא

רבי אברהם שמעון טרויב

רבי עזריאל הילדסהיימר

רבי יוסף זכריה שטרן

רבי ירוחם פישל פרלא

יו"ל לראשונה

על פי כתבי-יד ודפוסים

מכון אור המזרח

מכון ירושלים • תשנ"ב

הלכות הלכות ברכות גדולות עג

ואי דמעשים ליה, כיון דקדשיה ליום הכיפורים קבליה עליה ואסיר ליה למיטעם, ואי דיהיב ליה לינוקא לית הילכתא כרב אחא בר יעקב דילמא אתי ינוקא למיסרך ואמר הוה מקדשינן ביום הכיפורים, טעמא דדילמא אתי למיסרך, הא לאו הכי הוה יהבינא ליה לינוקא, ואע"ג דמאן דקא מברך לא טעם מידי, ש"מ כל היכא דטעמין ליה אחרני כמה דמעשים מברך דמי.

שלגם דמבשלי ליה גוים אסיר למיכל מיניה, דכיון דעולה על שולחן של מלכים לאכל בו פת אסור, דישאל בורא פרי האדמה. זיתי או קונברי דכבשין גוים במיא ומלחא שרו דתניא (ש"ז לט) הכבשין שלהם מותרין. שמכי דחלא, אי דידיע דלא כבישין בחלא דחמרא דמנסך שרו. גזר דמבשלין ליה גוים שרו, מאי טעמא, דנאכלים כמות שהן חיים. (שם לח.) דגים קטנים מלוחין וארדי ודייסא אין בהם משום בישולי גוים. מיא ^מדכמכא דגוים הכין מיחזו דשרו, אי משום פת, ליתיה בעינה, דפת גופה דגזרו בה רבנן משום יינן וכיון דליתיה בעינא ליתיה לגזרה, ואי משום ניקורי דיין נסך, ליכא בנותן טעם, (שם עג.) דכי אמור יין נסך אסור ואוסר בכל שהו הני מילי במיגו כגון דנפל חמרא דאיסורא לגו חמרא דהיתירא, אבל נפל חמרא דאיסורא במידי אחרנא עד דהוי ביה בנותן טעם לא מיתסר.

בבית האבל ^מפריס גדול ויהיב אומצא דהמוציא לאכל משום (איכה א, יז) פרשה ציון בידיה ואין מנחם לה, (ברכות טו) ומברך הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שליט בעולמו לעשות בו כרצונו והכל שלו אנחנו עמו ועבדיו ובכל אנו חייבין להודות לו ולברכו, ^מולוקח במשפט לא נימא דאיתותב רבי אמי דאמר אין מיתה בלא חמא. ובשבת פריס כי דרכיה ומכרך כי דרכיה (ירושלמי ט"ק פ"ג) דכתיב (משלי י, כב) ברכת ה' היא תעשירי זו שבת דכתיב (בראשית ב, ג) ויברך אלהים, ולא יוסיף עצב עמה זו אבילות שנאמר (שמואל ב, יט, ג) נעצב המלך על בנו.

^מואסיר לאיתהנווי מן ריחי ובושמאני בלא ברכה, דאמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב (ברכות מג) מנין שמברכין על הריח, שנאמר (תהלים קג, ו) כל הנשמה תהלל יה איזה הוא דבר שהנשמה נהנת ממנו והגוף אין נהנת ממנו, הוי אומר זה הריח.

אמר רב יהודה (ברכות מג) האי מאן דנפיק ביומי ניסן לדברא וחאזי אילני דמלבלבי אומר ברוך שלא חסר מעולמו כלום וכרא בו בריות טובות להתנאות בהן בני אדם.

(שם מג) וכל מיני דעץ מברכין עליה בורא עצי בשמים חוץ ממושק הואיל ומין חיה הוא מברכין עליו בורא מיני בשמים. ומותכין אין מברכין בורא עצי בשמים אלא על אפרסמון של בית רבי ועל אפרסמון של בית קיסר ועל ההדח שררל תקוח, ותפרקינן ^מהדם וכל דדאמי ליה ^מגרקים היינו ^מחבצלת השרון, אמר רב משרשיא (שם מג) האי גרקים דנינוניאתא מברכין עליה בורא עצי בשמים, דדברא בורא עשבי בשמים. אמר רב ששת הני סיגלי בורא עשבי בשמים. אמר רב גידל אמר רב האי סימלק בורא עצי בשמים וסימלק היינו יסמין. ורדא בורא עצי בשמים. סוסאן בורא עצי בשמים והיינו שושנת העמקים. הינו רטיבא בורא עצי בשמים והיינו אשכל הכפר. שאה איספרס בורא עצי בשמים. אמר רב הננאל אמר רב הני חלפי ימא מברכין עליהו בורא עצי בשמים, אמר רב זוטרא מאי קראה, (יהושע ב, ו) והיא העלתם הגנה ותטמנם בפשתי העץ דאיכא פשתן דאיברי עץ וחליש ורכיך כוותיהו אינהו נמי עץ נינהו.

^מויהיבא דאיתו לקמיה תלתא מיני, עצי בשמים ומיני בשמים ועשבי בשמים צריך לברוכי על כל חד וחד, דכיון דאין ברכותיהן שוות לא פטרי הדדי, מידי דהוה אפירות.

והיכא דיתבי במסבה ואייתו לקמיה ריחא או בוסמאני לא מברך על מגמר עד דסליק קוטריה, דאמר רבי יירא אמר רבה בר ירמיה (ברכות מג) מאימתי מברכין על הריח, משתעלה תמרתו.

אמר מר זוטרא (שם מג) האי מאן דמרח באטרונא או בהכושא לימא ברוך אשר נתן ריח טוב בפירות, כד אכיל ליה בורא פרי העץ, לבסוף בורא נפשות רבות.

הנהגות הרא"ש טרויב

מא. עין טו"ש ע"י ד"ס ק"י"ג ס"ד. מב. ע"כ"מ פ"ו מה' גרמות וכו' ס"ק ק"ו. מג. הוצא נמוס' ורל"ש ומר"י ס"ט. מד. הגי' נגמרה מסקינן נמונמא. ונגלדה היינו טעמא דמר ר"ש דמסקי הגאון דלא מנכך בע"כ אלל על הדס, ונמוד"ה ועל הוצא נ"י הגאון. מה. הוצא נכ"ש ס"ט. מו. ע"י טור וכו' ס"י כט"ו וע"ו ס"ק י"ב.

פירוש הרע"ז הי"ד דהיימר

28. מר רב שמואל המוכבא כאן בסוף הלכות אלו של ברכת תיובתא בלבד, וככת"י מילאנו הגירסא בכה"ג כאן "תיובתא תני הריח, שבירך בורא עצי בשמים על הדס בלבד גרט בגמ' הכא הדס וכל דמי ליה". (רע"ז ה-י)

מִן מַעֲצָרְתָּא בְּעִדּוֹן דְּגַבְרָא מְכַעֵיט יַת עֵנְבִין חֲמַר עֵינְבוֹהִי שְׂדֵיין: מַפְלִיא מְעַדְתָּא דְאַתְרָטְשׁוּ וְעַל נְשִׂיאַ מְעַדְתָּא דְאַתְפַּקְעוּ בְּרִיסִיהוֹן, אֲמַרְתָּ כְּנִשְׁתָּא דִישְׁרָאֵל אֲנָא בְּכִיא, וְתַרְוִין עֵינִי זִלְגִין דְמַעְהָא הִיךְ מְבוּעָא דְמָוָא, אַרְוּם אֲתַרְחַק מִינִי מְנַחֵם דְמַקְיִם יְתִי וּמְלִיל תְּנַחֲמוּיִן עַל נַפְשִׁי, הוּוּ בְנֵי צְדִיין אַרְוּם אֲתַגְבַּר עֲלֵיהוֹן בְּעִיל דְבְכָא: יו פְּרַסְתָּ צִיּוֹן יְדֵהָא מִן עֲקָתָא הִיכְמָא דְמַפְרָסָא אִיתְתָּא עַל מַתְפָּרָא, פְּגִינַת וְלִית דְמְלִיל תְּנַחֲמוּיִן עַל לְבַת,

וְתַרְוִין עֵינִי זִלְגִין דְמַעְהָא הִיךְ מְבוּעָא דְמָוָא, אַרְוּם אֲתַרְחַק מִינִי מְנַחֵם דְמַקְיִם יְתִי וּמְלִיל תְּנַחֲמוּיִן עַל נַפְשִׁי, הוּוּ בְנֵי צְדִיין אַרְוּם אֲתַגְבַּר עֲלֵיהוֹן בְּעִיל דְבְכָא: יו פְּרַסְתָּ צִיּוֹן יְדֵהָא מִן עֲקָתָא הִיכְמָא דְמַפְרָסָא אִיתְתָּא עַל מַתְפָּרָא, פְּגִינַת וְלִית דְמְלִיל תְּנַחֲמוּיִן עַל לְבַת,

רש"י

(טו) עיני עיני. כלומר תמיד עיני יורדה מים. כפל ולא יפרסו להם על חבל נחמנו על מנו, כך חזרו מנחם. ונלשון משנה פרוסה קיימת, ומשמעו כאלה המנטער שחזק את ידיו ומשנרס. (מוספת מלאחין): צוה ה' ליעקב סביביו צריו. לזה על יעקב שיהיו צריו סביבו, אף כשגלו לצל

אבן עזרא

בתולדות. הסמוכה אל בת, ובת יהודה כל השבט, והכתולה ירושלים: (טז) בוכיה. כמו פוריה: עיני עיני יורדה מים. עין אנוש דומה לעין המים והעין יורד, וכן יזלו מים, ושניהם פעלים עומדים: (יז) פרשה. ב"ת בידיה נוסף, כמו ותשקמו בדמעות שלישי

מדרשי חז"ל

הקב"ה עיני תבכה על עיני. ד"א אתה מוצא שבדבר שחטאו ישראל בו לקו, חטאו בעין, דכתיב כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטריות גרון ומשקרות עינים, ולקו בעין, דכתיב עיני עיני יורדה מים. (איכ"ר). כי רחוק ממני מנחם. מה שמו של משיח, יש אומרים מנחם שמו, שנאמר כי רחוק ממני מנחם משיח נפשי. (סנהדרין צח:).

היו בני שוממים וגו'. היו בני שוממים כי גבר אויב, כההיא קליפה של דלועין דכל כמה שהיא מתרבה הדלועין מקטנת. (איכ"ר).

(יז) פרשה ציון וגו'. אמר הקב"ה לישראל, אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה פתח תפתח את ירך, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים פרשה ציון כבירה. (פתיחתא למ"ר).

פרשה ציון וגו'. משל למלך שהיה לו בן וחטא, והיה לוקה אותו עד שאמר חטאתי, והיה לוקה אותו עוד עד שאמר חטאתי והסכלתי, והיה לוקה אותו עוד עד שפשט עשר אצבעותיו קמיה, כך הקב"ה היה מייסר לירושלים עד פרשה ציון כבירה. (איכ"ר).

סביביו צריו. כגון חלמיש לנוה, קסטרא לחיפה, סוסיאת לטבריה, יריחו לנוערן, לוד לאונן. (שם).

הטעמים לראב"ע

לשבור הבחורים בעלי הכח ונגרו דמיהם כדם ענב בגת: (טז) אמרה ירושלים שהיא בחולת בת יהודה, על הרעות שהוכרתי אני בוכה, ועת אחר עת תרדנה עיני דמעות ואין לי מנחם, ובני שגלו שוממים כי גבר אויב הצר עליהם: (יז) גם ציון עיר המלוכה בקשה מנחם ואין, כי ה'

(טז) ע"א אלה וגו'. אמר הקב"ה לישראל, אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה אלה מועדי ה', ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים על אלה אני בוכיה. ד"א אף על פי שקללן ירמיה בא"ב אפילו הכי הקדים ישעיהו ורפאן לכולן, ירמיה אמר על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים וישעיהו אמר כי עין בעין יראו בשוב ה' וגו'. (איכ"ר). ע"א אלה וגו'. מעשה בבנו ובתו של רבי ישמעאל בן אלישע, שהיו נאים ביותר שנשבו לשני אדונים, אמרו נשיאם זה לזה ונחלק בולדות, הכניסום לחדר והיה זה יושב בזוית זו ובוכה וזו בזוית זו ובוכה, והיו בוכים כל הלילה, וכיון שעלה עמוד השחר הכירו זה את זה ונפלו זה על זה, וגעו בבכיה עד שיצתה נשמתן, ועליהם קונן ירמיה על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים. (גיטין נח:).

ע"א אלה וגו'. אספסינוס קיסר מלא ג' ספינות מגדולי ירושלים להושיבן בקלון של רומי, עמדו והשליכו עצמן לים, יצתה בת קול וצווחה על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים. (איכ"ר).

עיני עיני וגו'. משל לרופא שחשש בעינו אחת, אמר עיני תבכה על עיני, כך ישראל נקראו עינו של הקב"ה, שנאמר כי לה' עין אדם וכל שבטי ישראל, כביכול אמר

יפי יי עלי וולמי, גזירת פחמר

וא יום יר אביי מועד. אמר ב קרא שחדש ז ראש למעלה בחדש מן עלי

ז דרכם ז לבוא

יעשות ולהיות וחזור הרבה עשיטא כנסת ירך זה ן סלה, שהוא ז בעת עולל ת לא

הלילה יה של דראש

בחורבן בחורי.

ירושלים להיכל יהודה.

היתה ירושלים לנדה ביניהם: לם יה צדיק
 הוא יהוה פי פיהו מריתי שמעו נא כל-
 עמים קרי: העמים וראו מכאבי בתולתי
 ובחורי הלכו בשבי: ס יט קראתי למאהבי
 המה רמוני פהני וזקני בעיר גועו פי-
 בקשו אכל למו וישבו את נפשם: ס

פקד יי לבית יעקב
 פיקודיא ואורייתא
 למינטר, והינו עברו על
 גזרת מימריה, בגין פן
 אסתתרו חזור חזור
 ליעקב מעיקוהי, הות
 ירושלים דמיא לאתתא
 מרחקא ביניהון: (יח) אמר
 יי במימריה לעמא בית

ישראל דלא יעיבר קמלין בחרפא בארעהו, אול יאשיהו מלפא שלף סיפא על פרעה
 חגירא בבקעת מגדו, מה דלא אתפקד, ולא תבע אולפן מן קדם יי, בגין פן רגמו
 רגומיא גדין למלפא יאשיהו, ומית תפון. עד דלא נפקת נשמתיה הוה רחיש בספותיה,
 וכן אמר, ופאי הוא יי ארום על מימריה עברית, שמעו כען כל עמיא הספידא דאספיד
 ירמיהו על יאשיהו, וחזו כיבי די ערעני פתר מותיה, בתולותי ורביי אולו בשביתא:
 (יט) אמרת ירושלים פד איתמסרת בידוי דנבוכדנצר, קרית למרחמי ביני עממא דקיימית
 עמהון קיים די יסייעוני, ואנון חפימו מיני, אתהפכו לחבלא יתי הינון רומאי דעלו עם

רשי

ולאסור הגלה סתריב את אויביהם עמון ומואב,
 והוסיבם אלליהם והם מקנתרים אותם, כמו שאמרו
 נמסכת קידושין (עב) הומיאל איכא צנצל כולה
 דעמונאי: לגדה. לייחוק לצו ע: (יע) קראתי
 למאהבי. לאותם שמראים ענמם כאלהים:
 המה רמוני. כגון בני שמעאל שהיו יוצאים
 לקראת הגולים כשהיו השנאים מוליכים אותם דרך
 והיו מוציאים להם מיני מלוחים ונדודים נפוחים, כסצורים שהוא יין ואלולים ולמאים ורזים לשתות, וכשתמיר
 הנוד צשינו היחה הרום נכנסת צמעיו והוא מת, והוא שאמר הכתוב ציער צערצ תלינו וגו', לקראת
 נמא חמיו מים יושבי ארץ מיםא בלחמו קדמו נודד (ישעיה כא ג): וישבו את נפשם. כדי

שפתי חכמים

ע ומה שפירש לנדה היתה לשון נע ונד, ולא פירש
 גם כן לשון ריחוק, שהיה גם כן יכול לפרש כן לפי
 הענין. יותר נכון היינו הא דלעיל הוא ביו"ד ובלתי
 דגש, והוא מלשון ויד רשעים אל תנידני (תהלים לו
 יב), להניד רגל ישראל (מ"ב כא ח), וכולם לשון נע

עליהם, ומראים את ענמם כאלו מרחמים עליהם,
 ומראים את ענמם כאלו מרחמים עליהם,
 ומראים את ענמם כאלו מרחמים עליהם,
 ומראים את ענמם כאלו מרחמים עליהם,

המעמים לראבי"ע

גור על יעקב, וצוה צריו מכל סביביו ויטמאו ירושלים
 ותהי כנדה: (יח) הצדיקה הדין, והיא אומרת שמעו נא כל
 העמים שראיתם בתולותי ובחורי בשבי, כי בעוני נשבו:
 כי כל יועצי מתו ברעב, הכהנים המתפללים בעדי והזקנים
 שיש להם כח לסבול, וגם הם נשבו:

מדרשו חז"ל

הייתם קוראים בתורה וקראתם בעצם היום הזה, ועכשיו
 שלא זכיתם הרי אתם קוראים קראתי למאהבי המה
 רמוני. ד"א אף על פי שקללן ירמיה בא"ב אפילו
 הכי הקדים ישעיהו ורפאן לכולן, ירמיה אמר קראתי
 למאהבי המה רמוני, וישעיהו אמר וקראת ישועה חומותיך.
 קראתי למאהבי וגו'. רבנן פתרי קראת בניאי השקר,
 קראתי למאהבי לגביאי השקר שהיו מאהבין אותי לעבודת
 כוכבים שלהם, המה רמוני לא זוו מתנבאין עלי שקר עד
 שהגלו אותי ממקומי, שנאמר ויחזו לך משאות שוא

(תהלים פ ו): (יח) כל נא בלשון עתה, וכן אוי נא
 לנו כי חטאנו (לקמ ד טז), גם אל נא רפא נא לה,
 קראתי לנכרים שכני אולי יתנו לי עצה והמה רמוני, כי כל יועצי מתו ברעב, הכהנים המתפללים בעדי והזקנים
 אנשי עצתי, רק נשאר מהבחורים ומן הבתולות שיש להם כח לסבול, וגם הם נשבו:

יה צדיק הוא ד' וגו'. אמר הקב"ה לישראל, אילו זכיתם
 הייתם קוראים בתורה צדק תרדוף, ועכשיו שלא
 זכיתם הרי אתם קוראים צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי. ד"א
 אף על פי שקללן ירמיה בא"ב אפילו הכי הקדים
 ישעיהו ורפאן לכולן, ירמיה אמר צדיק הוא ה' כי
 פיהו מריתי וישעיהו אמר ועמך כולם צדיקים. (איכ"ר).
 כי פיהו מריתי. פיו ופי נביאו, ומי אמר כן, יאשיהו
 בשעה שהורה בו פרעה נכה שלש מאות חצים. (איכ"ר).
 קראתי למאהבי. אמר הקב"ה לישראל, אילו זכיתם

מיטום ואספסיני
 רשיעא, ובנו פרפוני
 על ירושלים, פהני וכ
 פגו קרתא אתנגני
 ארום תבעו סעיד לחי
 להון למיכל, ויקיימין
 איתהפך לכבי בגוי,
 תכלית חרפא, ומלגני
 אומיא ארום מתאנחא
 שפתי

ונד הם, ולכן תרגם המתרג
 הות. אבל הכא כתיב לנד
 מלשון המנדים ליום רע (י
 ישעיה סו ה), ומזה השורש
 ענין ריחוק, ולכן תרגם ה
 לאיתתא מרחקא ביניהם.
 שהוא פירושו של לנדה.
 שמרחקים מאשה נדה שהו

המעמים

כ) והייתי צועקת לה' ומתו
 משכלת בחוץ ובבית רענ
 הנוכרים למעלה ואין מנחם
 ושמחו, כי אתם שמחתם
 במצותך עד שהיו נמשליו
 לעתיד לבא תבוא היום שקן
 מה שז

ומדוחים, מדחים כתיב. רב
 בנביאי האמת, קראתי למאה
 אותי להקב"ה ואומרים לי
 המה רמוני וכי יש תרום
 (כ) ראה ה' וגו'. אמר הקב'
 קוראים בתורה ראה ראי
 וארד להצילם, ועכשיו שלא
 ה' כי צר לי מעי חמרמרה.
 בא"ב אפילו הכי הקדים יש
 ראה ה' כי צר לי, וישעיהו א
 מעי חמרמרו. מהו חמ
 אמר: נעשו חמורות חמו
 אמר: נעשו גוע
 נהפך לבי וגו'. נהפך לב
)

מחוץ שכלה וגו'. מחוץ
 הוא שאמר משה מחוץ תש
 (כא) שמינו וגו'. אמר הקב

Abudraham, David ben Joseph ben David

ספר

אבודרהם השלם

עם

תשלום אבודרהם

חברו אחד מגדולי הראשונים

רבינו דוד בן יוסף אבודרהם זצ"ל

והוא חבר נפלא מאד ראש וראשון המפרש והמבאר את סדרן של

כל

התפלות, המנהגים וטעמים של סדר תפלות החל-השבת המועדים
ותפלות התעניות סדר הברכות - הפרשיות - וההפטרות.
פרוש ובאר הפיוטים הקדמונים וסדר עבודת יום
הכפורים - וסדר העבור - ולוחות המועדים

חלק ב

מהדורת פאר חדשה זאת מופיעה באותיות מאירות עינים מנקרת מנהג
ומתקנת על-פי דפוסים קדמונים וכתבי יד נדירים בלי חסור והשקטות
כלל. בן גוסף בזה ציונים ומראה מקום, מפתחות מפרטים לתנ"ך,
לש"ס, מדרשים ותכן ענינים

פעיה"ק ירושלים תוכב"א

שנת

רבינו דוד בן יוסף אבודרהם זצ"ל לפ"ק

הָאָרֶץ. וְאֶמְרִינָן בִּירוּשְׁלַמִּי (פ"ו ה"א) רַבִּי חֵזַק בְּרִיד קוֹמֵי רַבִּי זִירָא הַמוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ, וְקָלְסָהּ. מֵאִי לָאוּ פְּרֻבָּנָן, לֹא, שְׁלֹא לְעָרֵב רֵאשֵׁי הָאוֹתוּיּוֹת, וְאָף עַל גַּב דְּלֶחֶם מִן מְעָרֵב הוּא. הָאֵי אִי אֶפְשָׁר לְתַקְּנָן לְשׁוֹן אַחֵר, לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַפְּסוּק (תהלים קד, יד) לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. וְעוֹד שְׂאִינוּ דוֹמָה עָרֹב אוֹת שְׂאֵחַר צַרְיִי אוֹ סְגוּלָּה לְעָרֹב אוֹת שְׂאֵחַר קַמְיָן דְּמַרְחִיב טְפִי.

וּבְחֵדוּשֵׁי רַבִּי שׁ מַקְשָׁה, מֵאִי שְׂנָא בְּפֶת דְּלֹא אֶמְרִינָן בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה, כְּמוֹ בְּשָׂאֵר פְּרִי הָאֲדָמָה, וְכִי תִּמְא, מְשׁוּם דְּפֶת אִישְׁתַּנִּי לְעִלוּיָא, וְאִישְׁתַּנִּי נְמִי לְבִרְכָה, הָא לִיתָא, דְּהָא בִּינָן שֶׁהוּא מְעַלָּה יוֹתֵר, דְּסַעִיד וּמְשַׁמַּח, וְאֶפְלוּ הֵכִי אֶמְרִינָן בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן, הֵכִי נְמִי לִימָא בּוֹרָא פְּרִי הַחֹטֶה. וּמִתְרַץ, כְּדַמְשֵׁנִי בְּגִמְרָא גַבִּי זִית, הֵכִי לִימָא, בּוֹרָא פְּרִי זִית. פִּירָא גּוּפָה זִית אֶקְרִי, וְהֵכִי נְמִי לִימָא בּוֹרָא פְּרִי הַחֹטֶה, פְּרָא גּוּפָה חֹטֶה אֶקְרִי. וְכִי תִּמְא לִימָא בּוֹרָא פְּרִי שְׁבֹלֵי הַחֹטֶה, הָא לִיתָא, דְּלֹא שִׁיךְ לְמִימַר פְּרִי שְׁבֹלֵי, שְׂאִין הַפְּרִי יוֹצֵא מִן הַשְּׁבֵלֶת, שְׁתַּרִּי הִיא עֲצָמָה יוֹצֵאת מְשַׁנָּה לְשַׁנָּה. וְהַרְבַּח רַבִּי אֶשֶׁר מְלוּנִיל תְּרַץ. דְּלִשְׁנָא דְקָרָא נְקַט, לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. וּבְשָׂאֵר פְּרֻכּוֹת נְמִי נְקַט לְשְׁנָא דְקָרָא, שְׂנַאָמַר (דְּבָרִים כו, כ) הִנֵּה הִבַּאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה. וּבִהְתַּאי תְּרַץ מִתְרַץ מֵאִי דְקָשִׁיא, מֵאִי שְׂנָא הֵכָא דְאֶמְרִינָן אֶרֶץ, וּמֵאִי שְׂנָא בְּאִידֵךְ דְּאֶמְרִינָן אֲדָמָה, מְשׁוּם דְּלִשְׁנָא דְקָרָא הֵכִי הוּא, עַד כָּאן בְּחֵדוּשֵׁי רַבִּי שׁ.

וּפְרִישׁ הַמוֹצִיא לֶחֶם רְצָה לומר מְזוֹן, כְּמוֹ (דְּנִיאל ה, א) עָבַד לֶחֶם שְׁהִלְחַם אֵינּוּ

יּוֹצֵא מִן הָאָרֶץ, אֲלֵא הַתְּבוּאָה שְׁעוֹשִׂים מִמֶּנָּה לֶחֶם, וְכֵן תִּמְצָא בְּפִנְיָ (שְׁמוֹת טו, ד) הַגִּנִּי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, וְגִדּוּעַ הוּא שְׁלֹא יָרַד לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם, אֲלֵא הַמֶּן, שְׁהֵיוּ עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ עוֹגוֹת, שְׂנַאָמַר (בְּמִדְבָר יא, ח) וַעֲשׂוּ אוֹתוֹ עוֹגוֹת, וְאֶמְרִינָן בִּירוּשְׁלַמִּי בְּפֶרֶק קָמָא דְּמַסְכַּת חֲלָה (ה"ו), הַבּוֹצֵעַ צְרִיד לְכַצֵּעַ בְּעֶשֶׂר אֲצַבְעוֹתָיו, כְּלוּמַר, צְרִיד לְאַחֵז הַלֶּחֶם בְּעֶשֶׂר אֲצַבְעוֹתָיו, כְּגַד עֶשֶׂר תְּבוּת שְׁבִבְרַכַת הַמוֹצִיא, וְעֶשֶׂר בְּפִסּוּק (תהלים קד, יד) מְצַמִּיחַ חֲצִיר, וְעֶשֶׂר בְּפִסּוּק (שֵׁם קמ"ה, טו) עֵינֵי כָל אֱלִיד יִשְׁבְּרוּ. וְעֶשֶׂר בְּפִסּוּק (דְּבָרִים ח, ח) אֶרֶץ חֹטֶה. וְעֶשֶׂר בְּפִסּוּק וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים. וְעֶשֶׂר מִצְוֹת נְצֻטוּ יִשְׂרָאֵל בְּתְבוּאָה. לֹא תִחַרֵּשׁ בְּשׂוֹר וְחִמּוֹר. שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים, לְקַט שְׂכָחָה וּפְאָה. תְּרוּמָה גְדוּלָה, מְעַשֵׂר רֵאשׁוֹן, וּמְעַשֵׂר שְׁנִי, מְעַשֵׂר עֲנִי, חֲלָה, וְעֶשֶׂר מְלֵאכּוֹת נַעֲשׂוֹת בְּתְבוּאָה. חוֹרֵשׁ, קוֹצֵר, מְעַמֵּר, דֵּשׁ, זוֹרֵה, בּוֹרֵה, טוֹחֵן, מְרַקֵּד, לֵשׁ, אוֹפֵה.

וְאֶמְרִינָן בְּפֶרֶק ג' שְׂאֲכִלוּ (מו, א) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָנָאי כְּעַל הַבֵּית בּוֹצֵעַ כְּדִי שִׁיבְצַע כְּעִין יָפָה. וְיֵשׁ סִמְךָ לְדָבָר, מִמָּה שְׂכָתוּב (פְּרָאשִׁית יח, ה) וְאֶקְחָה פֶת לֶחֶם, וְלֹא אָמַר קָחוּ פֶת לֶחֶם, וְכֹתֵב הַרְמַבְיִים הַבּוֹצֵעַ נוֹתֵן פְּרוּסָה לְפָנָי כֹּל אֶחָד וְאֶחָד, וְהָאֵתֵר נוֹטֵל בְּיָדוֹ, וְאֵינּוּ נוֹתֵן בְּיַד הָאוֹכֵל, אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּה אֲבָל, עַד כָּאן. וְאֶפְשָׁר שֶׁהַטַּעַם בְּזָה, מְשׁוּם שְׂנַאָמַר (אִיכָה א, יז) פְּרִשָׁה צִיּוֹן בְּגִדֶיהָ, וְהוּא רָמַז לְפְרוּסַת הַמוֹצִיא. וְצְרִיד שִׁיבְצַע מִמְקוֹם שֶׁהַפֶּת נֶאֱפֶיֶת הֵיטֵב, כְּדֵאִיתָא בְּפֶרֶק חֲלָק (קב, ב), דְּגַרְסִינָן הֵתֵם, רַב אֶשִׁי אוֹקִי אַגִּי מְלָכִים, אָמַר לְמַחֵר

קסח א היו לפניו התיבות של פת ופת שלם וכו' עד ובוצע משתייהן יחד. צפרק כ"ג מצרכין פירש הרא"ש עובדא דרב שלמון צפרוסה של חטים ושלמה של שעורים שהיה מניח הפרוסה בתוך השלימה דאמר ליה שלמון אמה ושלוש משנתך שעשית שלום בין התלמידים שנחלקו בו ומלא אשכחן במלמודא צפלוגמא דרב הונא ור' יוחנן צפתיין ושלמין ושיניהם ממין אחד דאיכא דצבירא ליה הכי דקא מנח פרוסה בתוך שלימה אלמא דוקא צפתיין ושעורין לא הכריעו איזה מהן קודם אבל צפתייהם ממין אחד קיימא לן כר' יוחנן דשלימה עדיף כן היא דעת הר"ף והרמב"ם והרא"ש וה"ר יונה על פי דברי התוספות ודלא כמקמת רצותא על פי פירוש רש"י דגם בצפתייהם ממין אחד מניח הפרוסה בתוך השלימה וצ"ל משתייהן יחד עיין צמה שכתב צ"י באורך ונראה דדין זה דוקא צמי שהוא סועד יחידי כדמשמע לשון היו לפניו התיבות אבל אם שני סועדים טפי עדיף שיצרך אחד על הפתיחה של חטין והשני יצרך על שלמים של שעורים וכן כתב הרב מהרש"ל (ציאורי מהרש"ל על הטור) ושראה כך נוהגין אבל בצפתייהם ממין אחד אין לעשות כך כיון דקיימא לן דלשלם עדיף: כתב בתרומת הדשן סימן ל"ב דצפתי מניח פת לא אמרו חכמים דחד עדיף מאידך לצרך עליו ולפטור את הצירו אלא ברובה לאכול

כתב הכל זו (פי' כד ע"ז) צמס ה"ר אשר נהגו כל ישראל שלא להאכיל צמה חיה ועוף ולא גוי ממחיתה שנועטת זה חתיכת המוציא וכן כתב ה"ר דוד אבודרהם (ע"י שטו) צמס ספר המנהגות. ולא ראינו ולא שמענו מי שנוהר צכן ואין לדבר סמך כלל:

א יח כתב הרמב"ם צפרק ז' (ה"ה) הוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד והאחר נוטל פרוסה צידו ואין הוצע נותן ציד האוכל אלא אם כן היה אצל וכתב ה"ר דוד אבודרהם (ס) ואפשר שהטעם צה משום שנאמר (איכה א יז) פרשה ליון [צדיקה] והוא רמו לפרוסת המוציא. ונחשבות הרשב"א (מ"א סימן רעה) כתוב טעם זה צמס צה"ג (צרכות פ"ו מ:) ושאלוהו מנין לצה"ג ולהרמב"ם זה והשיב זה מדברי חכמים הוא להם בודאי ומקום ידוע היה לי צה ושכחתי אם אמנא אחר צדיקה אשלח ואודיעך [בדק הבית] ואני מצאתיו באיכה רבתי כ'. וכתב הרב רבינו מנוח בשם הגאונים דבשבת פורס כדרכו שאין אבילות בשבת [עד כאן:]

לאחרים אלא אם כן אוכל עמהם (יד) אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו אף על פי שאינו אוכל כדי לחנכם במצות:

פימון קסח

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] מברך על השלם אפילו הוא קיבר וקטן מהחתיכות: אם השלם שעורים והחתיכות חטים כיצד יעשה: [ה-ז] פת שעורים ופת כוסמין או פת נקיה ופת קיבר או טהורה וטמאה או פת גוים נקיה ופת קיבר של ישראל על איזה מהם מברך: [ז] פת הבאה בכסנין אימתי מברך עליה בורא מיני מזונות וברכה מעין שלש ואימתי מברך עליה כמו על הפת: [ח] לחמניות מה מברך עליהם: [ט] פת גמור פחות מכזית מה מברך עליו: [י] הביצא אימתי מברך עליו המוציא ושלש ברכות:

א (א) היו לפניו התיבות של פת ופת שלם הכל ממין אחד מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר

כתב האגור (פי' רז) שכתב ה"ר אביגדור צמס ה"ר שמתה צריך אדם לאכול הפת שנצטע צהמוציא קודם שיאכל פת אחר כדי שיאכלנה לתאצון והוא מדברי שגלי הלקט (פי' קמט) ואיני יודע טעם לדבר ואולי הוא משום חצוני מלוא:

ב (ב) כתב האגור (פי' רז) שכתב ה"ר אביגדור צמס ה"ר שמתה צריך אדם לאכול הפת שנצטע צהמוציא קודם שיאכל פת אחר כדי שיאכלנה לתאצון והוא מדברי שגלי הלקט (פי' קמט) ואיני יודע טעם לדבר ואולי הוא משום חצוני מלוא:

קסח פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן [ד] היו לפניו שתי ככרות שלימות אתה גדולה ואחת קטנה מברך המוציא על הגדולה: אם אין לאדם אלא שני חצאי לחם יחברם בעץ או בשום דבר: [ג] לחם שלם ובו דרוק פרוסה טוב להפריד הפרוסה: [ה] הוצע על פת של גוים מפני שהוא יותר יפה מותר לו לאכול כל הסעודה ממנו אע"פ שדרכו ליהור מפת של גוים: [ו] עיסה שנלושה במים ושאר משקין אימתי מברך עליה המוציא: [ח] אם קבע סעודתו על הפת ואזו כן הביאו לו לחמניות מה מברך: [יא-יב] השררה פירושו כמים או בין אינו מברך עליו המוציא ולא שלש ברכות: [יז] פשוטיל מברכין עליו המוציא:

א (א) היו לפניו התיבות של פת ופת שלם וכו' צפרק כ"ג מצרכין (לע"ז) הציאו לפנייהם פתיחין ושלמין אמר רב הונא מצרכין על הפתיחין ופוער את השלימין ורבי יוחנן אמר שלימה מלוא מן המוציא ופסקו התוספות (ד"ה מצרכין) והרא"ש (פי' כ"ג) והרשב"ם (ד"ה ולענין) והמרדכי (פי' קמט) והגהות מיימוניות פ"ו מהלכות צרכות (אות ד) כרבי יוחנן וכתבו עוד דצפתיין גדולים ושלמים קטנים פליגי וסבר רב הונא דמברך על הפתיחין אם ירצה ורבי יוחנן אמר דשלימין מלוא מן המוציא וכן פירש ה"ר יונה (מ. ד"ה הציאו ורש"י (ס) והראב"ד סוצרים דמסקנא דהלכתא שמיני פרוסה בתוך שלימה וצ"ל ויחצלו ויחצלו צמ"ד ושם יחצלו שאין כן דעת הרמב"ם (פ"ו ה"ד) אלא כדברי אינך רצותא והכי נקטינן דרבינו יונה: וכו"ש רבינו מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר והחתיכות פת נקיה (פי' ה"ד) אלא כדברי אינך רצותא והכי נקטינן דרבינו יונה: וכו"ש רבינו מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר והחתיכות פת נקיה כן כתבו שם התוספות והרא"ש והמרדכי והגהות מיימוניות וה"ר דוד אבודרהם (ע"י שט"ו) כדליתא צירושלמי (צרכות פ"ו ה"א) פרוס פרישה

לחנכס אף על פי שאינם מצני צמו והא דנקט צמו וצני צמו ללו דוי אלא אורחא דמילתא נקט שאין קטנים מצויים לאכול אלא גדול אלא כן הוא אביהם או בעל צימס:

קסח (א) היו לפניו התיבות של פת ופת שלם וכו' צפרק כ"ג מצרכין (לע"ז) הציאו לפנייהם פתיחין ושלמין אמר רב הונא מצרכין על הפתיחין ופוער את השלימין ורבי יוחנן אמר שלימה מלוא מן המוציא ופסקו התוספות (ד"ה מצרכין) והרא"ש (פי' כ"ג) והרשב"ם (ד"ה ולענין) והמרדכי (פי' קמט) והגהות מיימוניות פ"ו מהלכות צרכות (אות ד) כרבי יוחנן וכתבו עוד דצפתיין גדולים ושלמים קטנים פליגי וסבר רב הונא דמברך על הפתיחין אם ירצה ורבי יוחנן אמר דשלימין מלוא מן המוציא וכן פירש ה"ר יונה (מ. ד"ה הציאו ורש"י (ס) והראב"ד סוצרים דמסקנא דהלכתא שמיני פרוסה בתוך שלימה וצ"ל ויחצלו ויחצלו צמ"ד ושם יחצלו שאין כן דעת הרמב"ם (פ"ו ה"ד) אלא כדברי אינך רצותא והכי נקטינן דרבינו יונה: וכו"ש רבינו מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר והחתיכות פת נקיה (פי' ה"ד) אלא כדברי אינך רצותא והכי נקטינן דרבינו יונה: וכו"ש רבינו מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר והחתיכות פת נקיה כן כתבו שם התוספות והרא"ש והמרדכי והגהות מיימוניות וה"ר דוד אבודרהם (ע"י שט"ו) כדליתא צירושלמי (צרכות פ"ו ה"א) פרוס פרישה

דרישה

וק"ל. וחתיכה זו היא הנזכר בדברי האגור שכתב ב"י בסוף הסימן שני ה"ר אביגדור בשם ה"ר שמחה צריך אדם לאכול הפת שו בהמוציא קודם שיאכל פת אחר כדי שיאכלנו להיאבון רצונו לומר

בב"י סוף סימן קס"ז כתב הכל בו בשם הר"ד אשר נהגו כל ישראל שלא להאכיל בהמה חיה ועוף וכו' וכתב הב"י ולא ראינו ולא שמענו שלא להאכיל בהמה חיה ועוף וכו' ואפשר להטעים טעם הכל בו

כא שפּוֹתָא דְצִדִיקוּ רְעוּן
 סְנִיאי וְשִׁמְי פִּתְסִירוֹת
 רְעִינָא יְמוֹתוֹן: כַּכְּפָרְתָא
 דְאֱלֵהָא הִיא מְעַתְרָא וְלֹא
 נוֹסֵף פִּיבָא עִמָּה: כַּכְּפָרְתָא
 רְשָׁעִים כְּמַעֲטָא: כֹּא שְׁפָתַי צְדִיק יִרְעוּ רַבִּים
 וְאוֹיְלִים בְּחֶסֶד-לֵב יְמוֹתוֹ: אֲכַבְּרֶכֶת יְהוָה →
 הִיא תַעֲשִׂיר וְלֹא-יוֹסֵף עֵצֶב עִמָּה: כַּכְּשַׁחֲוֹק

רש"י

הנביא נאמר, שקרא על המונח צניח אל (מ"א יג ט), וירבעם אף על פי שיצטח ידו לא קינל מוכמה, שנאמר (שם סו ו) חל נח את פני ה' אלהיך וגו', ולא אלהי, ואומר (שם) ומשז ידו כנראשונה, עוצד ומקטיר לעבודה זרה, ואף צסוף קן: (כא) שפתי

מצודת ציון

(כא) ירעו. מלשון מרעה, ורוצה לומר יאכילו:

מצודת דוד

צדיק ירעו רבים וגו'. שרצים אוכלים זכותו ונתפילמו: (כב) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסוף עצב עמה. אין לריך להתייגע להעשיר זו, די צרכה מה שהוא מצרכו: (כג) כשחוק לכפיף עשות זמה. עלת סטאים:

אבן עזרא

כסוף שמדבר דברים נבחרים נחשבות ככסף צרוף ונבחר: כמעט. למוד מהם מעט. פירוש אחר, לב ענינו דעת, פירוש דעתם כמעט הוא נבחר הפך לשון צדיק: (כא) ירעו. מלשון מרעה, כלומר ילמדו רוב בני אדם, וחסר לב כנגד צדיק, ואוילים כנגד רבים, כלומר ואוילים בעבור איש חסר לב שיתעם,

רבנו יונה

במחשבה לזקק הדברים, וקופץ ומדבר טרם יכלה לדבר אל לבו: כמעט. עניינו רגע קטן, וכן כמעט אויביהם אכניע (תהלים פא טו). כמעט כסדום היינו (ישעיה א ט): כאן שפתי צדיק ירעו רבים. מנהיגים ויועצים רבים בטובה: ואוילים. גם הם את עצמם לא ינהיגו ולא יכיניו לאחריתם, גם לא יקבלו הנהגת הצדיק ותוכחתו, ולא תסור מעליו אולתו וחסרון רוחו עד יום מותו: (כב) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסוף עצב עמה. היא המעשרת את העשירים, ולא יוסוף צער ודאגת ממון עם ברכת ה', כמו שכתוב יתן לידידו שנא (תהלים קכז ב). ובא זה הענין על הצדיק הנזכר, שאין הצדיק נבהל להון ולא מרבה בצער במיעוט עשרו, כי יודע הוא שאם יצו ה' אותו את

מדרשי חז"ל

להכלות מתקלסות, ומשא ומתן בעולם, והספינות פורשות בים, אמר ליה אנדרינוס יפה דברת. אמר לו לאותו אחד שהיה למד על השתיקה שהיא יפה, היאך אתה למד על השתיקה, בא לדבר עמד חברו וסטרעו על פיו, אמר ליה המלך למה סטרע אותי, אמר ליה מרי משלי על שלי

למדתי, מדבור על דבור, וזה בא ללמד משלי על שלו, משלו על שלו ילמד, לפיכך סטרתי אותו. אמר שלמה לא אמרתי שתעלם פיך ותהא שותק ויושב, אלא חשונך שפתך מלהשיח בחברך, וכן הוא אומר נצור לשונך מרע. (שם). (כב) ברכת ה' היא תעשיר. זה שבת, שנאמר: ויברך

זה השטר נה' צדיקים יבואו בו

שאינן בו ממש, הוא [שמשה אמר לאהרן מה עשה לך העם הזה (שמות לב, כא), א"ל מוטב היה להן שידונו שוגגין ואל ידונו מזידין, הוא] שהקב"ה אמר למשה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי (שם לג) [הה"ד] ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו (דברים ט, כ). ועל כל פשעים תכסה אהבה תפלה שנתפלל משה עליו, ומה נתפלל עליו ר' מני בש"ר יהושע דסכנין בש"ר לוי אמר מתחלת הספר ועד כאן כתיב והקריבו בני אהרן (ויקרא א), וערכו בני אהרן, ונתנו בני אהרן, אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע באך שנואה ומימיה חביבין, לעצים חלקת כבוד בשביל בנייהם כדתנן כל העצים כשרים לגבי המזבח חוץ משל זית ומשל גפן ולאהרן אי אתה הולק כבוד בשביל בניו, א"ל הקב"ה חייך בשביל תפלתך אני מקרבו, ולא עוד אלא שאני עושה אותו עיקר ובניו טפלה שנאמר צו את אהרן ואת בניו (שם ו, ב):

פעולתם צדיק לחיים. א"ר תנחומא זה אליפו שגדל בחיקו של יצחק. תבואת רשע לחטאת. זה עמלק שגדל בחיקו של עשו. ד"א פעולת צדיק לחיים כל מה שפעל דוד ושלמה לחיים של ישראל, תבואת רשע לחטאת כביאה אחת שנכנס מנשה לבית קדש הקדשים היה חטאת ישראל שעשה צלם והכניסו להיכל:

ארחם לחיים שומר מוסר ועוזב תוכחת מתעה. א"ר אלכסנדרו כל ת"ת שהוא עוזב דברי תורה כאלו מתעתע במי שאמר והיה העולם והקב"ה עוזבו לעוה"ב

ומוציא דבה הוא כפי"ה. אלו מרגלים שנא' ויוציאו דבת הארץ (במדבר יג, לב), ואומר כחומץ לשנים וכעשן לעינים וגו' מקצה רגלים וגו' שולח דברים ביד כסיל (משלי כו, ו)

ברוב דברים לא יחדל פשע. זו מרים ותדבר מרים ואהרן במשה (במדבר יב, א), וחושך שפתיו משכיף. חושך שפתיו מלדבר בחברו, ארשב"ג כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה, אמרו רז"ל שני דיקליקין [פי' מלילים] היו עומדים לפני אנדרינוס אחד היה מלמד על הדבור שהוא יפה ואחד היה מלמד על השתיקה שהיא יפה, אמר אחד למלך מרי אין טוב מן הדבור בעולם, אמר לו היאך, א"ל אלולא הדבור לא היו המלכים מתמלכין והמתים נגמלים חסד והכלות מתקלסות ומשא ומתן בעולם והספינות פורשות בים, אמר ליה אנדרינוס יפה דברת, אמר ליה לאותו אחד שהיה למד על השתיקה שהיא יפה היאך אתה למד על השתיקה, בא לדבר עמד חברו וסטר על פיו, אמר ליה המלך למה סטרת אותו אמר ליה מרי משלי על שלי למדתי מדבור על דבור וזה בא ללמד משלי על שלו משלו על שלו ילמד לפיכך סטרתי אותו, אמר שלמה לא אמרתי שתעלם פיך ותהא שותק ויושב אלא חשוך שפתך מלהשיח בחברך, וכה"א נצור לשונך מרע (תהלים לד, יד):

תתקמו ברכת ה' היא תעשיר. זה שבת שנאמר ויברך אלהים את יום השביעי (בראשית ב, ב).

ולא יוסיף עצב עמה. זה האבל דכתיב כי נעצב המלך על בנו (שמואל-ב יט, ג).
 תני' בבית האבל כחול פריס מנחם ויהיב לאבל מן הה"ד (איכה א, יז) פרשה ציון בידיה משום דאין מנחם לה הא אם יש לה מנחם פריס מנחם, ובשבת פורס הוא בעצמו אע"פ שיש מנחם שנאמר ברכת ה' היא תעשיר וגו' מעשה

זית רענן פריס מנחם. פירוש המנחם נולע: ויהיב בידיה. פירוש ונתן לאבל זידו ממש משא"כ נאמר שמיט לפניו כדאימא נא"מ סימן קס"ו:

ציון המדרש פד תמיד כט, א פה דב"ר פ"ב, כ פו מדרש משלי פי' פו תנחומא שלח ד פה מדרש ילמדנו פה דב"ר רפי"א צע"י ירושלמי מריק פי"ג גי"ה צא דב"ר פי"ג ג

ברית אברהם

תתקמו ברכת ה' היא תעשיר. כלומר מה' הימה זאת לך להעשירך ואין לך להחזירה.

בשמעון בן שטח שלקה ז בצוארו, אמרו לו רבי בר הלך והחזירה לאות בעבור סופה ואין רש' (בראשית ו, ט). שנאמר וצדיק יסוד עולם,

בחומץ לשנים וכעשן פפא לרבי אבה לשנים והכתיב כחומץ לי כחלא, ואי בעית אימא ו ידאת ה' תוסיף ימים. כהנים, ושנות ו

מאות כהנים, צא מהם ועשר שמש ישמעאל וחשוב כל אחד ואחד שם והשקה שם אותו: לשמחה של בני, היו נע הלילה לילך לעירו מצא הקב"ה, אמר לו מפני לעשות ואינו יודע אימ

ציון המדרש צב בר"ר רי"ל

ה"ך והחזירה. ואע"ג די אבידה לע"ל עליו הכתוב הלמאה שאני הכא שאפש' חילול ה' דבצר ומניא צפ' במקום שיש חלול ה' אפי' אמר חמור לקחתי אבן כ' כיון דלצדק הנכרי מותרני שמעון בן שטח משמע ז' הדין עלמא כלומר שכדי פסק הר"מ בהלכות גזל שמים כדי שיחפארו ישרו זה משונא ויראה דהיינ שמעון שנתקדש שמו ב' קרא עליו. אפשר דמש

שאלות ותשובות

הרשב"א

חלק ראשון

[כרך א]

חיברו האדם הגדול בענקים, שושנת העמקים, סיני ועוקר הרים, כבודו בדור דורים. מנחת שמן כלולה, מאור הגולה

רבינו שלמה בן אברהם בן אדרת ז"ל

שאלות ותשובות של המלך שלמה בעטרה שעטרה בנופך ספיר וכל אבן יקרה, משם רועה אבן ישראל ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם

ועתה יצא לאור מחדש בהגה"ה מדוייקת מתוך ספרים עתיקים וכתבי יד, נדפס פעם ראשונה כבולניא שנת רצ"ט ועתה יצא לאור בהדפסה חדשה, באותיות מאירות עינים בתוספת אלפי מראי מקומות ומפתחות מפוסק ומקוטע בצורה חדשה אשר לא היה עדיין כבושם הזה

שנת תשמ"ט לפ"ק
מכון תפארת התורה
פעיה"ק ירושלים תובב"א

רפ

חזר השואל רבי מאיר בר שלמה בן טהולה מגוד אלחגארה ושאל

כתבת נראה לעיל סי' רען באמת משנת דג טהור שכבשו עם דג טמא (תרומות פ"י מ"ה) אם אינה אלא בביטול ציר כמו שאמרת המשנה מיותרת כמו שכתב מורי. מיהו אי מיירי בביטול גופו קשה דהיאך אפשר דביטול גופו לא חמיר מביטול ציר. ותו דהיכי מתוקמא בביטול גופו דהא ר' יהודה לית ליה בטול מין במינו אלא בציר משום דזיעה בעלמא הוא אבל בבטול גופו לא. ואם נאמר דתנא קמא איירי בבטול הגוף, אם כן הוה ליה לרבי יהודה למימר ציר רביעית בסאתים דהוה משמע דבבטול גופו פליג.

תשובה כבר כתבתי לך בתשובתי הראשונה כי שלוש משניות הן. רישא דג טמא שכבשו עם דג טהור, והיא חסרה שלא נתפרשה בה אם להתיר אם לאסור. בירושלמי (תרומות פ"י ה"ה) פרישו דתני רבי יהודה בן פזי דבר דלייה דג טהור טפל שכבשו עם דג טמא מליח אסור. ומציעתא כל גרב שהוא מחזיק סאתים אם יש בו משקל עשרה זוז כיהודה שהן חמש בגליל, זו היא לבטול גופו וזו תנא קמא היא. ולא ידענו אם יודה בה רבי יהודה שאינו מחמיר אפילו במין במינו יותר משיעור זה, כמו שאין תנא קמא מחמיר יותר משעור זה בכריה החמורה לבטלה בשעור זה, או שמא תנא קמא היא ורבי יהודה לא מודה בה ולא מיירי בה. וסיפא בביטול ציר. רבי יהודה מחמיר עד רביעית בסאתים, ורבי יוסי מקל ואמר אחד מששה עשר.

ומה שאמרת אם בבטול גופו היאך אפשר דביטול גופו לא חמיר מביטול ציר, עד כאן לשונך.

הוא תמה בעיני. והיכן הוא תומרו של ציר כאן, והיכן הוא קולו של גוף, והלא ציר בטל אפילו רבי יהודה שהוא המחמיר רביעית בסאתים שהוא אחד בקצ"ב. ואילו גופו בעינין סאתים לעשרה זוז שהוא תשע מאות וששים זוז. והיכן היא החומרא והקולא שאמרת.

תשובה מסתברא שהוא אסור. ולא משום חשש דריסה וכמו שאמרת. אלא כל שעובר לחלל חוששין לנקיבת אחד מן האברים שנקיבתם במשהו וכדקיימא לך בקוץ עד שתנקב לחלל, חוששין שמא דרך כניסתו בחוזק נגע בלב או באחד מן האברים שנקיבתן במשהו. ואין לנקב משהו בדיקה מקום נגיעתו. ולא אמרו בלב או בדיקין והמסס ובית הכוסות דאינו טרפה אלא אם כן נקבו מצד לצד אלא בנקבין שעל ידי חולי, אבל בנקבים שעל ידי כלי כמחט או קוץ אפילו נמצא מחט בחלל הבהמה טרפה. וזה דבר ברור בעיני. וכן כתבתי בספרי ספר תורת הבית [ב"ב ש"ג לו, א].

רעח

שאלת במה שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות ברכות [פ"ו ה"ה] זה לשונו: המוצע נותן פרוסה לפני כל אחד ואחד ואינו נותן ביד האוכל אלא אם כן הוא (אכל) [אכל]. וגם כתוב בהלכות גדולות [ה"י ברכות פ"ז] דבכית האבל פורם גדול ויהיב דהמוציא לאכל [איכה א, ז] פרשה ציון בידיה אין מנחם ל'ת. ולא ידעתי מאין להם זה.

תשובה זו מדברי חכמים היא להם כודאי. ומקום ידוע היה לי בזה ושכחתי, ואם אמצא אחר בדיקה אשלח ואודיעך נראה איכ"ר ד, ז].

רעט

נכפל בח"ז סי' שסה

שאלת עוד, היאך אנו מותרין עכשיו בסתם תבואה של אשתקד, ולמה לא נחוש שמא נשרשה לאחר העומר ואינו נותר עד שיבא עומר אחר ויתיר כדאיתא במנחות פרק ר' ישמעאל [ג, א].

תשובה דבר זה נראה לי ברור שרוב התבואות של חמשת המינין נשרשות הן קודם העומר ורובא דאורייתא. וכל שכן בגלילותינו שאין אחד מהן נשרש אחר העומר.

זה השער לדי
צדיקים ינאו בו

חידושי הלכות, הנהגות ונימוקים על שלחן ערוך אורח חיים

אשר נתחבר על ידי

גאון עוזנו, רוח אפינו משיח ד', שר התורה, מי כמוהו מורה,
קודש הקדשים, רבן של כל בני הגולה, אור עולם,
אדונינו מורינו ורבינו, כבוד קדושת שם תפארתו, מרנא ורכנא

מוה"ר רבי **חיים אלעזר שפירא** זצוקלה"ה זי"ע ועכ"י
אב"ד ור"מ דק"ק **מונקאטש** והגלילות יע"א

בעל מחבר ספרי

אות חיים על הלכות תפילין, אות שלום על הלכות מילה, דברי תורה,
הנהגות הירושלמי, חיים ושלום על התורה, חמישה מאמרות, מאמר אדון כל,
מאמר זכרון צדיקים, מאמר מילי דהספידא, עולת תמיד, שו"ת מנחת אלעזר,
שער יששכר על המועדים והדשי השנה, ועוד
ועוד חיבורים אשר נשארו בכת"ק

ברוקלין, ניו יארק יע"א
חדש שבט, ה'תשע"ד

Ⓚ

פעיף יח וכן הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד, והאחר נוטל פרוסה בידו, ואין הבוצע נותן ביד האוכל אלא אם כן היה אבל. הגה: פרשה זיון צדיה (א"ח א, י) רמז לפרוסת המוציא שנותנין צידו בשעת אכלות (בית יוסף ד"ה כתב הרמב"ם ואבודרהם בשם רמב"ם פרק ו' מהלכות ברכות, ה"ה, ותשובות הרשב"א ח"א, סימן רעח):

נימוקי אורח חיים

לחפוס הרסן של הסוסים צידו וכיוצא, וממילא שאר היושבים שם טרודים גם כן לפעמים, וצפרט בדרכים שצוהרים וגזעו ילאו עליו ויטרדו אם למהר או להאריך בהליכתם במעלות או מורדות, על כן נסתפק גם כן המגן אצרהם. מה שאין כן בהליכתו תוך הוואגאן שהצאהן שלא צדידיה תלויה כלל, רק סמכה דעמיה בעזרת השם יתברך על מוליך המכונה, וגם הזמן מדוייק צדך נסיעתו, ואם יש לו לאכול כשנוסעים זמן רב, צודאי יש לומר [ד]היו קביעות כמו בספינה, דגם כן לא צדידיה תלוי הליכתה והנהגתה רק בהמלח העומד צראש, שכתב המגן אצרהם להיתר בפשוט כזכר לעיל:

הגה הבוצע נותן פרוסה לפני כל אחד, והאחד נוטל פרוסה בידו, ואין הבוצע נותן ביד האוכל אלא אם כן היה אבל. הגה ז'פרשה זיון בירידה' (א"ח א, י) רמז לפרוסת המוציא שנותנין צידו בשעת אכלות, עד כאן לשון המחבר והרמב"א ז"ל. והוא מרפסן איגרא לכאורה החמיה אשר העולם לא נהג ליזהר בזה כלל, וגם התלמידי חכמים הגדולים. ושמענו וידענו מפי אבותינו הקדושים ז"ל כי בשלחנו של האדם הגדול בעניקים המפורסם צרום הקודש דבריו שבעתים מווקקים איש חלקים הרבי מלובלין זי"ע, היו מחלקים (על פי מנחתו ופקודתו) פרוסות המוציא לכל הבאים לקבל ברכתו

אם יש מקור שלא לתת פרוסת המוציא ביד חבריו כפינו אצל

הנה בש"ס וירושלמי וכל דרשות חז"ל לא נמצא רמז רמיוז מזה ושום מקור, רק נמצא צדברי הרמב"ם ז"ל (הלכות ברכות פ"ו, ה"ה) כמובא צבית יוסף (ד"ה כתב הרמב"ם) בזה, כמו שכתב המחבר כזכר לעיל, והר" דוד אבודרהם (הלכות ציעת הפת, ד"ה ואמרינן) הוסיף הרמו, רמז לפרוסת המוציא שנותנים להאכל על הכתוב 'פרשה זיון צדיה'. וכתשובות הרשב"א (ח"א, סימן רעח) כתב שלא מצא מקורו, וכיון שנמצא דב"ג (ברכות פ"ו) כתב וכן, לן כתבו, ושאלוהו מין לכה"ג ולהרמב"ם ז"ל, והשיב

הרשב"א מדברי ומקום ידוע ה אמלא אותו א הרשב"א ז"ל. בזה ואני מצאה הקדוש. וכן ב צדיה רבתי. וי צדיה כלל, רק פרשה זיון צ פרשה זיון, ל פורש אין לה לנחמו על מחו ובלשון משנה המצטער שחוב כאן לשון רש"י כפי הנראה ו שהוא מהמדני מצאתיו במדרש רש"י וכחוב מקור שצריך ולהאכל צידו, ידיהם ויחבדו כזכר לעיל, ו פרוסה שנשצר ומה שהביא על אבי מה שרצו לתל קט דעתו, ד הארות והמחו לפרוסת פרוסה שימנו להאכל דריש לה דר כזכר לעיל. בזה כי לאו הפרוסה צדי

יכולו להעמיס כלל בדברי רש"י (גם בדרך דחיק ואחי מרחיק). על כן כנראה שזהו כמו שפירש הרמב"ם שם צריש הפרק (עס) שכתב בזה ממנהגן של ישראל בסעודה, ופירש כן כפי הנראה המנהג מקדם במזרחי וסביבותיו בזמנו - (ולפלא כי דרכו של הרמב"ם ז"ל כנודע גם בסגולות בדוקות שנמנע מפורש בש"ס שאינם בדרך הטבע גם במשפטי התורה, להלביש אותם בדרכי הטבע והעולם, וכאן שינה את סדרו לכחוב מנהג הזה, שאין לנו מקור בדברי חז"ל, והוא סגולתי בלי טעם וריח כלל בדרכי הטבע והנימוס, ואולי היה לו מקור בדברי חז"ל שאין אמתו בדפוס, וכמו שכתב הרשב"א ז"ל כנוכר לעיל).

על כל פנים כיון דהארז"ל לא הזכיר מזה מאומה, וגם הצעל שם טוב ז"ל ותלמידיו עד עתה והמה רבותינו לכולי עלמא בודאי היו בקיאי יותר בדברים סגוליים שאין להם טעם בנגלה, רק אולי על פי סוד, וכיון שלא כתבוהו כלל ונשחקע הדבר אצל העולם, על כן שפיר נכון מנהג רבותינו המוכר לעיל שלא השגיחו והקפידו כלל על זה, וכמו שאמרו חז"ל (פסחים ק, ב) דקפיד קפדין בזהדיה דלא קפיד לא קפידן בזהדיה. ואולי בזמן הרמב"ם ז"ל היו מקפידין על ככה, על כן כתבו וקבעו בהלכותיו, כדי שלא יחטו לאחד המקפיד בדרך שנותנים להאצל ר"ל ביד, ויהיה איתרע מזליה ח"ו. (וכן כתב בחליה רבה בזה (סק"ד) דאין לעשות כן, כי היכא דלא ליתרעי מזליה, עיין שם). מה שאין כן בימינו יש לומר הטעם, כיון שראו הדדיקים דלא קפדו, על כן לא ראו לעורר עוד המנהג הישן כדי שלא יקפידו ח"ו, ומעתה יוכלו ליתן צד גם כן בלי חשש, ויהיה אך טוב חיים ושלום: L

הרשב"א מדברי חכמים הוא להם צודאי, ומקום ידוע היה לי בזה ושכחתי אותו, אם אמנא אותו אשלא ואודיעך, עד כאן לשון הרשב"א ז"ל. ובצדק הצית צנית יוסף זיין בזה ואני מנאמי באיכה רבתי, עד כאן לשונו הקדוש. וכן כתב בצסקף משנה שם שהוא באיכה רבתי. ואנחנו לא מנאנוהו במדרש רבה איכה כלל, רק בדברי רש"י ז"ל על הכחוב 'פרשה זיין צדידה', וזה לשונו: דבר אחר פרשה זיין, לשון שצירה, כמו (איכה ה, ד) 'פורש אין להם', ואלא יפרסו להם על אצל לנחמו על מותו' (ירמיה טו, ו), כך חזרו מנחם, ובלשון משנה פירושו קיימת, ומשמעו כאדם המנטער שחובק את ידיו, תוספת מנאמי, עד כאן לשון רש"י. וראה אחי אהובי הקורא, כפי הנראה חשבו זה למקור בדברי רש"י שהוא מהמדרש רבה איכה, ובאמת לא מנאמינו במדרש רבה, רק הוא תוספת בדברי רש"י וכחוב בשם מנחם, ואיה איפוא כן מקור שצריך לתת על השלחן הפרוסה, ולהאצל צידיו, הלא כתוב כאן רק שיצטרו ידיהם ויחבוקו ידיהם מנחמת הצער כאדם וכו' כנוכר לעיל, וזהו לשון פרש"ה פרוס"ה (כמו פרוסה שנצברה מהלחם) (ראה ילקוט שמעוני משלי, רמז תקמ"ו).

ובזה שהצית [רש"י הפסק] ואלא יפרסו להם על אצל לנחמו, (כנראה שזהו עיקר מה שרצו לחלום בו, וזה אינו ראיה כלל לפי קט דעמי, דהפירוש פשוט), שהיו כל כך הלרות והמתים עד שלא היה מקום וזמן לפרוס פרוסה להאצל לנחמו, והיכן כתוב בזה שיחטו להאצל צידיו דוקא, הלא תיבת 'צדידה' דריש לה דרש אחר, שיחבוקו וישצרו ידיהם כנוכר לעיל. ועוד והוא העיקר, היכן מצינו בזה כי לאחרים שאינן אכלים לא יחטו הפרוסה צדיהם (רק על השלחן), וזהו לא

ואין צדיה רמב"ם מרוב ונחנו השלחן 'ה' או עינינו עדיין לזכרון ושאר יוחס ובעל זכר. לעיל חריף ופשר יקים בזה ורשו לא רק ה"ה כמו דוד סוף אצל בות ורו, לן שי

ספרי הלבושים לבוש התכלת

הוא לבוש הראשון מעשרה לבושי מלכות
אשר חבר הגאון מזהר"ר מרדכי יפה זללה"ה

וקרא שמו
לבוש התכלת

על שם הפסוק
ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וגו'

והוא כולל

כל הדינים הכלולים בחלק הראשון מטור האורח חיים
וטעמיהם והוא אשר קראו לבעל הטור סדר היום

[נוסח השער מהדפוסים הראשונים]

סימנים א - רמא

מהדורה מהודשת מסודרת מחדש

באותיות מאירות עינים ברוב פאר והדר.

מוגהים ומתוקנים בהגהה מדוייקת עפ"י כל הדפוסים הראשונים
וכתבי יד. פיסוק וקישוע מדוייק, והדגשת כל הלכה בנפרד
הוספת אלפי מראי מקומות ופענוח ראשי התיבות

ועליהם חונים

חיבור חדש של אלפי הגהות והערות ותיקונים

ממין הגאון הקדוש ר' אברהם אזולאי זעוקללה"ה

בעל החסד לאברהם - זקנו של החיד"א

אשר הועתק מכתב יד קדשו בגליוני הלבושים

מלבושי יום טוב

להגאון רבי יום טוב ליפמאן הלוי העלר זעוקל בעל התוס' יו"ט

אל"ה רבה - אל"ה זוטא

לרבינו הגאון מזהר"ר אל"ה שפירא זעוקל אב"ד טיקטין

מעובדים מחדש בתיקוני אלפי טעויות,

ציוני אלפי מראי מקומות והגהות והערות

ובסופו ילקוט הערות והגהות מכתבי יד גדולי ישראל

לבוש הלכות בציעת הפת סימן קסו התכלת תלו

76

שיאכל ממנו הוא לפניו, אין רשאי למעום קודם הבצוע אלא אם כן יהיה לכל אחד לחם משנה, שאם אין בפני כל אחד לחם משנה כולם צריכין לסמוך על הבצוע שיש לפניו לחם משנה ואינם רשאי למעום קודם לו:

זא אין הבצוע רשאי לבצוע יי עד שיכלה אמן מפי רוב העונין, שהעונה הוא כמברך, מכל מקום כשיכלה אמן מהרוב סג, שאחרים שנאריכין יותר מדאי לאו שפיר קעבדי, רהא כבר אמרנו למעלה סימן קכ"ד סעיף (ח) (ד') שהמאריך באמן יותר מדאי אינו אלא מועה:

יז הבצוע פושט ידו תהלה לאכול, כיון שנתנו לו כבוד לבצוע יכבדוהו גם כזה, ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו: * הג"ה ועיין לקמן סימן ק"ע סעיף י"ב י:

כח והבצוע נתן פרוסה לפני כל אחד ואחד והאחר נוטל הפרוסה בידו, יי ואין הבצוע צריך (כג) ליחנו לידו ח, מכל מקום לא יזרוק הפרוסה משום ביוזי אוכלים: * הג"ה ועיין לקמן סימן קע"א סעיף א': וגם אינו לכבוד למקבל הפרוסה שיהן לו דרך זריקה. ומשום חבוב המצוה יי כדי שיאכל פרוסת הבציעה לתיאבון, צריך לאכול פרוסת הבציעה קודם שיאכל פת אחר. (כג) ויכול הבצוע לתת לכל אחד חלקו קודם שיאכל הוא יי (כד) ואין בו משום הפסקה, רק מצורך סעודה הוא אם כולם אוכלים מכבר אחד ט:]

זו אבל מכל מקום אף על פי שנתן הבצוע הפרוסה מכברו לפני כל אחד ואחד, אין המסובין רשאי למעום עד שיטעום הבצוע, ואם כל אחד ואחד אוכל מכברו רשאי למעום קודם, ואם הוא שבת אף על פי שכל אחד ככרו

הגהות מורה"א אזוראי

ח אלא א"כ היה אבל שנאמר פרשה ציון כדירה. ז ואי אפשר לעשות בענין אחר שאם יחנוך פרוסת שלה אחר כפני עצמן לא יהיה בזה חבוב מצוה כלל, מספר לחם חמורות. י מוב לאכול פת שבצע ממנה המוציא קודם פת אחר, ואם עירב משלו על כל בני החצר, מצוה לבצוע על כבר של עירוב אחר שקידש היום וקנה עירוב, גמרא. וכן היה נוהג האלחי כבהר"א אשכנזי ז"ל שהיה בוצע בלילה על שיתופי מכוואות וביום על עירובי הצירות.

א"י זומא

מהחתיכה שנוגעת בה תחיתכ המוציא, ואין לדבר סמך כלל ע"כ, אבל בשלי"ה דף פ"א ומטה משה פסקו הכי, ומצאתי בדרישה שכתב דכוותה הכל בו על הנשאר מפרוסה שפורס מלחם למוציא ולא על כל הלחם שמברך עליו:

(כד) כתב הב"ח לכתחלה יותר שיטעום הוא קודם שיתן לכל אחד חלקו:

א"י רבא

ישאיר מעט לאטול בסוף אכילה שיהא טעם של המוציא בפיו וכמצי [ויאל ב יד] והשאיר אחריו נכרה. כתב ז"י [נפוק המין] הלכנו [טו] ע"ד כחז שלא להאכיל נחמה חיה ועוף או גוי מהחתיכה שנוגעת בה חתיכת המוציא, ואין לדבר סמך כלל ע"כ, אבל בשלי"ה [סס] ומטה משה [פמן רפג] פסקו הכי, ומלאתי דרישה [פק"ג] שכתב דכוותה הלכנו על הנשאר מפרוסה שפורס מלחם למוציא ולא על כל הלחם שמברך עליו ע"כ. וכן כתב ט"ו [פק"ק יח]. ועיין לקמן סוף סימן ק"ל [פק"ו] נכוס של נכרה זל"ע:

(סעיף יד) בו ואין בו משום הפסקה וכו'. והט"ו [ס"ק טו] כתב דהוי הפסק כיון דממילא ימתינו עד שיאכל הוא. וכן הב"ח [סעיף טו] הזהיר שיטעום קודם שמתלק הפרוסה, וטעמו נ"ל דחיישינן שמא יצאנו לטעום קודם שיטעום הנוצל, וזה איסורא למד פירושא, והט"ו לא דק בדבריו ע"ש:

(סעיף טו) כי עד שיכבדו אמן וכו'. ונ"ל דמזה הטעם כתב רמ"א סעיף ז' ואם רצים מסובין יכוונו לנס לשמוע הנרעה ויענו אמן והמברך יכווין לאמן שאומרים ע"כ. וכן כתב לחם

נ"ל [שם אות כג]. ועיין במידושי הלכות [מהרש"א נדמות] דף (מ"ו) [מ"ו] ע"א ד"ה לא ספר. אך קשה לי על מלבושי יו"ט ולחם חמורות הא נש"ס [נדכות] דף ל"ט [ע"ג] קאמר דאי נעל אכילה שירומא מיחזי כרעננותא, וסממא דש"ס הוא כד. ועוד דר' זירא קאמר נמי הכי, ונש"ס [שם] דף מ"ו [ע"א] משמע ר' זירא גופיה קצירא ליה האי דינא דבעל הבית טולע. ויש ליישב:

כד [ואין] [הבוצע] צריך ליתנו וכו'. אבל לשון הש"ע [סעיף יח] אין הנוצל נוטן צד האוכל אלא אם כן הוא אצל, ופרשה ציון צדיה [אכס ב, יח] רמז לפריסת המוציא שנותנין צדו בשעת האכילות עכ"ל. משמע דאין ראוי לעשות כן כשאנו אצל ללא לימנע מוליה כח. ועל הנוצל להביא ראיה. וכתב בעל הלכות גדולות דף ח' [ט ע"א] דנשנת פרים האצל כדרכו, דכתיב [משלי י, כג] נרעת ה' היא תעשיר וז שנת דכתיב ויצרך חלקים [נראש ב ג], ולא יוסף עלנ עמה [משלי סס] וז אכילה נישולמו מו"ק פ"ג ה"ה [ט].

כה פרוסת הבציעה וכו' קודם וכו'. כתב שלי"ה [שער האומות, קדושה, ד"ה ה"ן] נשם ספר חסידים [סימן חפפת] ומכל מקום

הגהות והערות

כד במאמר מרדכי סק"כ כתב ליישב דמה שאמר בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה, היינו בשבת, ומשום הכי בעל הבית בוצע אף בחול. ובפמ"ג א"א ס"ק ל"ב כתב דמה שאין לפרוס אכולה שירוהא היינו כשהוא לבדו אבל לאורחים מותר: (כה) וברמב"ם פ"ו מברכות ה"ה מבואר דזה ממנהגי דרך ארץ שנהגו חכמי ישראל וכן העתיק בשו"ע הרב סעיף כ"א: כו הג"ה אי נמי הואיל ולחם הוא רשות שאם רצה שלא לאכול הרשות בידו לפיכך נוטל רשות כדי שיסכימו כולם דעתם, אבל ברכת המזון וקידוש והבדלה שהם חובה כמו שיחבאר לקמן סימן קפ"ד סעיף ד' וסימן קפ"ו סעיף א' וסימן רע"א סעיף ב' וסימן רצ"ו סעיף (ח') [י"א] אין צריך לומר רשות אלא סברי מורי כלומר תנו דעתכם לברכה כדי לצאת ידי חובתכם. ומה שאין צריך לומר ברשות מורי על היין שבתוך המזון אלא סברי מורי ואף על גב דאין כאן חובה אלא רשות היינו משום כדי שגיחוהו אכילתם ויתנו דעת לשמוע הברכה ויענו אמן שהרי אין בית הבליעה פנוי להם בתוך הסעודה, ולפי טעם זה איכא למימר שאומר גם כן סברי מורי גבי קידוש והבדלה אף על פי שבית הבליעה פנוי להם כרי שלא תחלוק בברכת היין והוא הדין בכל פעם שאחד מברך לכולם על היין אומר כן, ועיין לקמן סימן קע"ד סעיף ח' וסימן ק"ע סעיף א'. וכל זה לפי דעת מורי מהרמב"א ז"ל שבשלחן ערוך סימן קע"ד סעיף ח' (הג"ה מדפוס"ר שהלבוש השמיט):

Sofer, Simeon.

20

ספר פתחויות תשובה /
בעזה"י

תשובות

התעוררות תשובה

על ארבעה חלקי שולחן ערוך

פילפולים וביאורים בסוגיות הש"ס

חידושים בשו"ע או"ח יור"ד

ארבעה חלקים

מאת מרן

הגאון האמיתי שר התורה והיראה

מופת הדור והדרו עטרת תפארת ישראל

רבינו שמעון סופר זצוק"ל

רב ואב"ד ערלוי יע"א

ערוך ומסודר במהדורה מחודשת בתיקונים ומראי מקומות

על ידי

מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי-יד

על-שם החתם סופר ז"ל

בעיה"ק ירושלים תובב"א

בענין זריקת פרוסת המוציא

מי שלא הי' בדעתו בשעת קידוש לאכול שם ואח"כ נתרצה לאכול שם אי יצא יד"ח קידוש

7 ראייתי לרב האי גאון מנן אבא [בעל הכתב סופר] ז"ל שהיה מוכג כשצריך בשעה ויו"ט על לחם משנה היה מכוון להוציא חת בני ביתו, והמה מכוונו לצרכו ויולאים בצרכו, וכשהילק מהלחם משנה היה זורק להיושבים בשלחן פרוסת המוציא. ותמכהי ה"ה הלכה רווחת בגמרא ופוסקים במסכת ברכות (י' ע"ג) שאין זורקין אוכלים וצפרט צפת שכנס שבזריקתו אינו נמאס מ"מ יש ביזוי בזריקתו, כדאיתא בשו"ע או"ח (סי' קע"א סעי' א') ובמג"א (סק"א).

נסתפקתי, מי שמהכין ללחם בקידוש שטושה צע"כ בשעה צוקר א), וגם המקדש כיון להוציא, אצל השומע לא היה בדעתו לאכול אחר הקידוש במקום זה רק במקום אחר רחוק, ואחר הקידוש נתרצה לבקשה בעל הבית שיסעוד אליו וכן עשה. והספק הוא, יטן שצטעט הקידוש היה בדעתו לאכול במקום אחר לא ילא בקידוש זה, כי אין קידוש אלא במקום סעודה, או נאמר כיון שכונתו ללחם בקידוש, וזה הקידוש הוא כהוגן, רק מהמת דבר אחר אינו יולא ידי קידוש, כי לריך להיות במקום סעודה, וכיון שבחמת סעד לה"כ מיד בלוהו מקום ממונה ילא ידי קידוש. ובשו"ע (סי' רע"ג ס"ג) בהג"ה איה"ה שאם הי' בדעתו שלא לאכול שם מיד ונמלק והכל ילא ע"כ, ויש להלק קלת בין אם אוכל משלו או אוכל מאשר הזמין לו אחר ב).

ונח דעהי לפי מה דאיתא במג"א (סי' רע"ד סעי' א') דלע"ג דבשנת אין להתוך בכרך קודם שצריך וכדאיתא ברמ"א (סי' קס"ז סעי' א'), מ"מ המדקדקין נוהגין לרשום בסכין קודם הצרכה, ועיי"ש במהר"ש העטם בזה, ובספר

ע ק ב י ס ו פ ר

וממילא התחלת הסעודה שטושה בעה"ב על לחם משנה הוי גם לדידהו התחלה, ועיי"ש שכתב דגם אם לא יהיו שם בשעת ברכתו וביצועו ג"כ יי"ח עיי"ש, ולפי"ז דוקא כשהבעה"ב הוא הנוצע, אבל אם בעה"ב לא יהיה שם ואחד מבני ביתו בוצע לא יהי' שייך טעם זה, ויש לפלפל בזה ואכמ"ל. — וראה מש"כ עוד בזה בחוברת "אהלי תורה" [י"ל ע"י ישיבת אהל שמעון מערלו] (חו' א' סי' ב').

אחיות הכוס כאילו אחו בידם וכמבואר בחזו"א (חאו"ח סימן כ"ט) עיי"ש באריכות, אבל בלחם משנה הרי עיקר המצוה הוא דיברכו, ויבצעו בלחם משנה, וכמבואר בשבת (ק"ז ע"ב) דחייב אדם לבצוע על שתי ככרות, ופרש"י: לבצוע "ברכת המוציא", והא ניהא אם יי"ח בברכת הנוצע הרי מעשה הביצוע מתייחס גם לשומע הברכה, אבל אם לא נתכוין לצאת בברכת הנוצע איך יועיל כוונת הנוצע להוציא יי"ח שאר המסובין, ועוד דהרי גם בקידוש דאמרינן דאינו צריך לשנות, מ"מ אם שותה הרי נפטר עיי"מ שנתכוון בברכת המקדש, ובפרט בקידושא רבה דכל נוסח הקידוש הוא רק הברכה דבורא פה"ג וכמבואר בגמ' שהבאנו לעיל. ואיך אפשר לחלק בזה שיצא יי"ח קידוש ויכוין ג"כ שברכה זו לא יפטור אותו אם ירצה לשנות יין, אלא דיש לדחות דברינן דהרי ודאי עיקר חיוב דלח"מ הוא שיבצע על לחם משנה ולא מה שמברך עליו קודם, ובפרט לשיטת הטו"ז (סי' תרע"ח סק"ב) דחייב לח"מ הוא מה"ת, וחייב דברכות אינו אלא מדרבנן וכדכתבו ההוס' בברכות (ל"ה ע"א) ד"ה לפניו, ואעפ"כ מועיל מה שבוצע אחד לבד, אלא ודאי צ"ל דכיון דבתחלת הסעודה הוקבע על לחם משנה הרי שאר המסובין נגררין על מה שקבעו בתחלת הסעודה, וגם זה צ"ע דלפי"ז יצא דגם אם לא היו שם בשעת הביצוע ג"כ יועיל, שו"ר מ"ש באשל אברהם (סי' רע"ד) דמשמע מדבריו דיוצאין ע"י שליחות וגם זה צ"ע לכאורה.

א) ספק זה שייך גם בליל ש"ק, אך עיין בשו"ת גינת ורדים חאו"ח (כלל ג' סי' י"ב) שכתב שם בסוף דבריו דבקידוש היום המיקל כרב ור"י דס"ל בפסחים (דף ק"א) דלא בעינן קידוש במקום סעודה לא הפסיד. וכתב דאם כי דאין לסמוך ע"י לעשות מעשה לכתחלה, מ"מ בשעת הדחק ובשביל כבוד רבים יש לסמוך על טעם זה לחקל עיי"ש. וע"ע בפמ"ג (סי' רפ"ה מ"ז סק"ג) במה שכתב לפרש דברי המג"א (סי' תקצ"ז סק"ג).

שוב העירני ידידי הרה"ג מו"ה דוד קליין נ"י לדברי הגה"ק מפאפא ז"ל אשר הודפס בריש ספר ויגד משה, אשר שם כתב כעין דברינו הנ"ל, אלא דשם כתב דמה שיוצאין המסובין היינו מפני שהם טפילין בסעודתם לסעודת בעה"ב.

ב) לכאו' הדבר מבואר להדיא בפסחים (ק"א ע"א) דאמרינן שם דאף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה, דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה מקדש (ופרשב"ם: ואנו רוצין היינו ליפטור משם ולילך לביתנו) אמר לן טעימו מידי דילמא אדאוליתו לאושפיוז מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה. — ובפשטות הכוונה דהוי רוצין לילך אחר שקידש רבה, ואח"כ אמר להם שיטעמו וכו', הרי דגם אם בשעת קידוש לא היה בדעתם להישאר שם, מ"מ מותר להם אח"כ לאכול שם. שו"ר שכדברינו מבואר להדיא בטו"ז (שם סק"ב). ועיין במור קציעה שמפלפל בזה די"ל דקודם שקידש אמר להם זה עיי"ש.

שבת, ולפי"ד ליישב דלכא"ו קשה כיון דאמר רבא (שם) דאפילו הגר במקום גבול ואפילו עשרה קומות אסור לקרות לאורו משום לא פלוג א) איב למה אדם חשוב מותר והיאסר משום לא פלוג, וריק להלק דזוקא באורו נר עלמו שאם יהא עומד למטה יהי אסור ואם יהי עומד למעלה יהי מותר וזה שייך לומר לא פלוג, אבל מגבול לגבול אחרונה לא נאסר משום לא פלוג, [וכ"כ הטו"ז באו"ח (סי' ע"ה) ובה"ע"ז (סי' ק"ט סק"י)]. והנה בהתבונן (סי' ע"ג) איתא בצרייתא דר"מ ס"ל דאפי' עקרה ואילונית נריכות להמתין ג' חדשים עד שהנשא הגם דאיהו ראוי לולד כל ימיה מימ' לריבה להמתין משום לא פלוג, וכדפרש"י (שם) ד"ה בגזרותיו, ואמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כר"מ בגזרותיו, וכ"פ הרמב"ם בה' גירושין (פי"א ה"כ) כר"מ, אי"כ חז"ן דאפי' מגבול לגבול ג"כ אמרין לא פלוג, וא"כ שפיר השמיט הרמב"ם לשיטתו (דפסק כר"מ) הא דאדם חשוב מותר.

אבל לפ"י קשיין פסקי השו"ע אהדדי, דהמהצר באה"ע"ז (סי' י"ג סעי' ה') פסק כר"מ דאילונית נריבה להמתין, ובאו"ח (סי' ע"ה סעי' ד') פסק דאדם חשוב מותר. — ויש ליישב דהטו"ז (שם סק"ה) כתב דכונן המהצר שאין דרכו להטות היינו שאין דרכו להטות כלל, אבל אם דרכו להטות לפעמים ג"כ אסור ב), ולכא"ו קשה כיון שאין דרכו להטות אלא באקראי הוה מלתא דלא שכיחא ומלתא דלא שכיחא לא גזרו צ"י רבנן, וי"ל עפ"י דאיתא בתה"ד ג) דבמה גזרו צ"י רבנן משום לא פלוג היינו דזוקא אם חשש אז שייך גם לפעמים באורו דצר ומי"מ משום השש זה לצדו לא היו אוסרים חכמים אבל כיון שגזרו על הדבר ששייך צו חמיד עומא דחשש הזה שזו גזרו משום ל"פ וכללו גם את אורו הדבר ששייך צו גם לפעמים עעם דגזירה זו, ולכן אם יהי אדם חשוב מטה לפעמים יהי באמת אסור משום לא פלוג אבל כיון שאין דרכו להטות כלל לא שייך צו לאסור משום ל"פ. וכדי שלא יסחרו פסקי השו"ע אהדדי צ"ל שס"ל למהצר להלק צין הא דאילונית להכח עפ"י"מ שהי' שם המג"ח (סק"ה) קשיית המכרי"ל הא דהתירו כששנים קוראין ציחד מעטם דאם יצוא אחד להטות וזכירו חזירו, דאי"כ גם רכיבה בשבת יהי מותר בשני אנשים דאם יצוא האחד לחתוך זמורה וזכירו חזירו, ותי' המג"ח עפ"י"ד הצ"ח (שהצ"ח שם סק"ג) דזוקא בקריאה הקילו והתירו משום דהוה מילי דמלוה, ולכן לא גזרו על אדם חשוב משום לא פלוג שלא ראו להחמיר כ"כ לצטל אותו ממנו בקריאה דברי תורה, וכל דברי המהצר (עד סו"ח)

תורה היום עמ"ס סנהדרין (ק"ב ע"ב) איתא טעם אחר לזה, דיש רמז בפרוסה המוליא שריק האדם להפריש ראשית ולפרוס מן הככר השלם פרוסה אחת לשם ה' ולצרך עליו, דומיא דהפרשה ציכורים וחלה ותרו"מ, וכמו דבהפרשת חלה ותרו"מ צעין שירים ויכרין וכדנהן בספ"ק דחלה דהאומר כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום, ה"ג צפת לא יצרך על כל הפה אלא חוהך מעט תהלה ותה"כ מצרך, וגם בשבת ויו"ט דאינו חוהך בככר עד אחר הצרכה כדי שיהיו הככרות שלמות מי"מ צריך לעשות תהלה רשעם בככר עם הסכין כפי שיטור הפרוסה שיפרוס וכי"ל, והנה שולחנו של אדם דומה למזבח, והוצא צשו"ע (סי' קס"ז סעי' ה') דמה"ע יש להצ"ח מלח קודם שיצנע על הפה עיי"ש ברמ"ח, ומעטם זה ג"כ נהגו לכסות הסכין בשעת צרה"ח כדאיתא צשו"ע (סי' ק"פ סעי' ה') עיי"ש בטו"ז (סעי' ג') ובמג"ח (סעי' ד'), ובהו"ח (שם) כתב דמעטם זה צעין שיהי' הפה שלם קודם שיצרך, דכמו דצכל מעשה המזבח הוצרך להיות שלם, והיינו אצני המזבח, והקרבן שמקריבין עליו מוס פוסל צו, לכן גם הלחם שהוא עיקר הסעודה ודמיה לקרבן ג"כ צריך להיות שלם עיי"ש, והנה מה שהצטלים אוכלים הוא צבהינת קדשים קלים שהצטלים אוכלים, והמוליא הוא כנגד אימורים חלק גבול, ולכן מרשמים וצחול חוהכים קנה קודם הצרכה להפריש ולהזמין חלק לגבול, ואיתא בספרים דיש לאכול פירורים המהפקעים ונופלים בשעת היתוך המוליא, דהמה כמו אימורים שנהפקעו מעל גבי המזבח, והרי מלות הקטרה הוא צצריקה כדאיתא ברמב"ם ה"ל צית הצחורה (פ"ב ה"ל י"ג) ובכ"מ שם, לכן פרוסה המוליא שהמה צבהינת אימורים זורק אותם וזה כבודם של פרוסות הי"ל, והרי כל טעם שאין זורקין הוא משום ציון, ואדרבה זהו כבודו כמו אימורים למזבח, וציתו ליישב דעת קדושים צעוה"י צעו"ו וק"ל.

סימן קלג

א. בטעם שהשמיט הרמב"ם דאדם חשוב מותר ללמוד לאור הנר לבדו.

ב. אם מותר להשתמש לאור החשמל בשבת.

ג"ל ליישב חמיתה הלח"מ צהי' שבת (פ"ה בע"ז) על הרמב"ם שלא הצ"ח מה דאיתא להדיא בגמ' שבת (י"ב ע"ב) דאדם חשוב שאין דרכו להטות הנר מותר לקרות לצדו צליל

ע ק ב י

לזה ודו"ק].
 ב) בטו"ז לא כתב אלא שיהיה ברור שאין דרכו בכך אבל בסתמא לא אמרין כן דיש גם אדם חשוב שדרכו להטות בחול. [וע"ע בפרישה (סק"ג)].
 ג) לא מצאתי מקומו.

א) כדפרש"י דטעם דרבה הוא משום לא פלוג, ומדברי הרמב"ם בהי' שבת (פ"ה הי"ד) שכתב: ואפי' עשרה בתים זה ע"ג זה וכו' שמא ישכח ויטה, ליכא הכרח דאחינן מטעם לא פלוג, וכ"כ הב"ח בריש דבריו, והראש יוסף, אלא דהב"ח בסוף דבריו כתב דגם כוונת הרמב"ם כפרש"י הג"ל. [וע"ע ברמב"ם (שם) פכ"ב הי"ד) ובר"ן במסכת שבת (קמ"ט ע"א) מה שהביא ראיה